

De Craig Coch Dam,
gebouwd tussen
1897 en 1904.

Het theatrale landschap van Elan Valley,
met zijn dramatische dammen en
stuwmeren, nodigen uit tot wandelen.

tekst en foto's *Esther te Lindert*

Hoogtevrees in het hart van Wales

1 DE VALLEI Een keten van stuwmeren

Dennenbossen omringen het Caban Coch-reservoir in het hart van Wales. Onder de donkere wolken kleurt de watermassa vandaag gitzwart, soms even glinsterend zilver als de zon doorbreekt. De wind blaast over het oppervlak en laat schuimkoppen tegen de damwand klotsen. Ergens op de bodem van het stuwmeer liggen de fundamente van een middeleeuwse kerk en boerderijen, net als de villa waar de romantische dichter Percy Bysshe Shelley (1792-1822) eens verbleef.

Dat was lang voordat ingenieur James Mansergh in 1892 zijn oog liet vallen op Elan Valley. Een gebied van 186 vierkante kilometer met valleien van ondoordringbaar gesteente en een regenval van bijna 2000 mm per jaar. Hier moest schoon drinkwater vandaan komen voor Birmingham, de snel groeiende Engelse industriestad ruim honderd kilometer oostwaarts.

Een jaar later startte de bouw van de vier dammen bij de Elan-rivier. Ruim een decennium lang bewerkten zo'n vijftigduizend arbeiders steen na steen. In 1904 waren de dammen voltooid. Rivier en regen vulden de stuwmeren, gelegen in een bed van steen waar water niet uit kon ontsnappen.

WANDELEND DOOR WALES

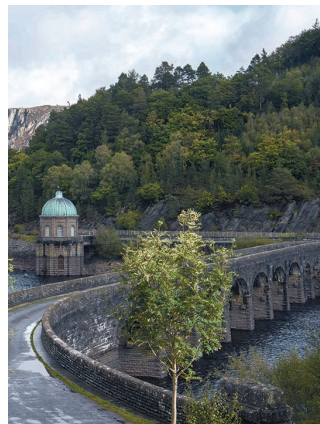
• Langs de Heart of Wales-treinlijn tussen Shrewsbury en Swansea is een lange afstandswandeling uitgezet, met etappes van station naar station.

• Meer architectuur zien? Neem een kijkje in Llandrindod Wells voor gietijzeren balkons en sierlijke paviljoens. De Victorianen stapten eind negentiende eeuw massaal op de trein om te gaan kuren in deze kleine badplaats. heart-of-wales.co.uk

2 DE DAMMEN Dramatisch Birmingham Barok

Door de bogen van Craig Coch valt het water bulderend en kolkend omlaag. De keermuur van deze hoogstgelegene dam maakt een elegante draai. Het grof gebeitelde zandsteen oogt net zo ruig als het landschap. En de stenen zijn op elkaar gestapeld met stevige Klodders metselwerk, waardoor de dam nog krachtiger lijkt.

De Victorianen waren dol op theater. De ingenieurs hadden dan ook dramatische dammen voor ogen. Alle stuwanden bij de Elan-rivier werden gebouwd in de Birmingham barokstijl, als ode aan de industriestad die rond de eeuwwisseling en *vogue* was. In het ontwerp lag de nadruk op de constructie en het gebruik van natuurlijke materialen. Praktische én pittoreske bouwwerken moesten het worden, maar altijd in harmonie met de omgeving. Zo staat aan de zuidzijde van de Garreg Ddu dam, op een

heuveltje, Nantchwyllt Church. Niet zomaar een vervanging van de verzonken middeleeuwse kerk. Het Victoriaanse oog verlangde een idyllisch tafereel; de kapel staat precies in lijn met de dam en de toren. Bij Garreg Ddu begint het water aan zijn reis oostwaarts. Er komt geen pomp aan te pas; het stroomt via een 118 kilometer lange pijplijn en met een verval van 56 meter in drie dagen naar Birmingham, door zwaarte-kracht alleen.

3 CLAERWEN DAM Een nakomertje met een Victoriaans tintje

Wie hoogtevrees heeft en midden op de 355 meter brede dam over de rand naar beneden kijkt, naar de bedding van rivier de Claerwen, 56 meter lager, voelt het hoofd draaien en de knieën knikken. Deze dam is de laatste en de grootste die werd gebouwd in de vallei. Het enorme stuwmeer erachter herbergt ruim 48 miljard liter water. De Claerwen-dam werd tussen 1946 en 1952 opgetrokken uit massief beton. Van dat – destijds nieuwe – materiaal is niets te zien; de architecten gaven dit bouwwerk een laat-Victoriaans tintje.

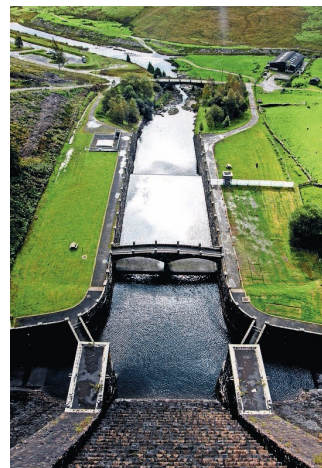
Om Claerwen in stijl te laten aansluiten aan bij de Elan-dammen, werd de buitenkant bekleed met dezelfde soort zandsteen. Overigens uitgehouwen door Italiaanse steenmeesters; de Britten waren druk met de wederopbouw van het Lagerhuis dat tijdens de Tweede Wereldoorlog was verwoest.

4 ELAN VILLAGE Dorp in arts-and-crafts-stijl

Een riviertje kabbelt gemeedelijk door Elan Village, achter de huizen langs, voorbij het kleine kerkhof waar verweerde grafstenen scheefgezet in de grond staan. Verderop lijkt de oude school te schuilen voor wind en regen; de achterzijde van het gebouw ligt half verzonken in de aarde, voor de ruiten wuiven grashalmen. Boven een poort staat: *girls enter here*. Natuurstenen zijn op elkaar gemetseld met zandkleurig cement, de regenpijpen zijn frisgroen.

Elan Village ligt aan de rand van de vallei. Dit dorp werd aan het begin van de twintigste eeuw speciaal gebouwd voor de arbeiders – en hun gezinnen – die verantwoordelijk waren voor het onderhoud van de dammen en filtersystemen. Herbert Tudor Buckland, de architect die ook Nantchwyllt Church ontwierp, koos voor de *arts-and-crafts*-stijl. Verspreid over de glooiende velden staan ze nog steeds; de knusse cottages met erkers, en hektes en hagen rondom weelderige tuinen.

reizen

PER TREIN DOOR WALES

Reis via Londen per trein naar Birmingham en Shrewsbury. Stap daar op de wunderschone Heart of Wales-treinlijn naar Llandrindod Wells. Vanaf dat stadje brengt bus X47 je in een half uur naar Rhayader, de toegangspoort tot Elan Valley. Het *Visitor Centre* ligt zo'n 3,5 km van Rhayader. interrail.eu traveline.cymru

LOPEN OF FIETSEN?

Er zijn meerdere wandelroutes uitgezet in Elan Valley. Hou er rekening mee dat ook in het voorjaar het weer ineens kan omslaan en dat je met je mobiele telefoon nauwelijks tot geen bereik hebt. Wandelers wordt aangeraden goed voorbereid en met kaart en kompas op pad te gaan. Zowel in Rhayader als bij het *Visitor Centre* kun je een fiets huren om de omgeving te ontdekken. elanvalley.org.uk/explore/cycling

5 ELAN VALLEY Eindeloze vergezichten

De schaduwen van de wolken gliuven over bergflanken en heuvels waar de gele gaspelboom bloeit. En over moerassen en graslanden waar schapen aan graspollen rukken. Hoog in de lucht vliegt een rode wouw met trage slagen over de velden, zoekend naar een prooi. De weg meandert door het landschap, na elke bocht volgt een nieuw vergezicht. Een visser werpt aan de oever van een reservoir vol wilde beekforel zijn vliegenlijn uit.

Ver weg, aan de overkant van het meer, staat een huis met gesloten luiken. Het is gebouwd op een plek waar geen weg naartoe lijkt te leiden. Daarachter bewegen kleine puntjes over de top van een heuvel, ruiters misschien.

De wind die net nog aan de kraag van de jas rukte, is gaan liggen en ineens schijnt de zon weer. Dramatische dammen, wisselende decors en onverwachte wendingen; Elan Valley is theater.